

Engberg

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1939**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1939

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

*Omslagets första sida med motiv från Kammakareverk-
staden på Skansen efter fotografi av Olof Ekberg; sista
sidan med en interiörbild från Glashyttan på Skansen
efter fotografi av Ateljé Wahlberg.*

Tryckt hos

Tryckeriaktiebolaget Thule, Stockholm 1939

NORDISKA MUSEET OCH FOLK- VISEDANS LAGET I STOCKHOLM

GLIMTAR FRÅN TRE DECENNIER

av *Laura Stridsberg*

*I gamla visor klingar det,
i gamla danser svingar det.*
(Erik Axel Karlfeldt: Det förgångna.)

Folkvisedans är ett nytt ord — från tjugonde seklets början — för ett tusenårigt begrepp, vars anor förlora sig i förhistoriskt dunkel.

Svenska akademiens ordbok hänvisar till Post- och inrikes tidningar och i maj 1903 läses där en notis om kommande "sång- eller folkvisdansar" på Skansen. I Meddelanden från Nordiska museet samma år återfinnes under rubriken Skansens fester följande redogörelse för detta lilla stycke historia:

"Under första dagarna af juni hade Skansen glädjen att som gäster mottaga en del medlemmar af det norska Bondeungdomslaget i Kristiania. De flesta inkvarterades å Skansen, där äfven de gemensamma måltiderna intogos. 'Danserflokken', bestående af 11 herrar och 12 damer, bland dem 2 män och 2 kvinnor från Sättersdalen, stod under ledning af fru Hulda Garborg, som i Norge inlagt mycket stor förtjänst genom att taga initiativet till den gamla nordiska sångdansens återupplifvande hos ungdomen, ej minst ute i bygderna.

Färden till Stockholm hade tillkommit på föranstaltande af Norsk folkemuseum, genom hvars försorg äfven anskaffats medel till bestridande af alla de med resan förenade omkostnaderna.

På Skansens sommartheater anordnades fyra föreställningar, och sattes allmänheten härigenom i tillfälle att taga kännedom om så väl den folkvisedans, som ännu lefver kvar på Färöarna, som de former af sångdans, hvilka under de senaste åren återupptagits i Norge."

När den norska författarinnan och färodansentusiasten Hulda Garborg gästade Folkvisedans Laget på dess tionde årsdag i november 1915, omtalade hon, att Artur Hazelius ett par månader före sin bortgång i maj 1901 med en norsk ministerfru börjat förhandla om färodans på Skansen. Sonen Gunnar hade vid det ovan omtalade besöket av Bondeungdomslaget fattat livligt intresse för folkvisedansen och anmodade våren 1904 fru Garborg att återkomma och inöva en svensk "ring". Post- och inrikes tidningar meddelar också 17 maj, att "på den lilla fri-luftsteatern skola uppföras svenska och färöiska folkvisedanser". I ordet har som synes kommit in ett underlättande e.

Artur Hazelius hade i sin bostad, Gula huset på Skansen, en oktoberdag 1893 stiftat föreningen Svenska folkdansens vänner. Elva år senare inövades där under några majkvällar 1904 i Gunnar Hazelius rum på nedre botten den första svenska keddansringen i nyare tid. Medlemmar av Musikföreningen, Gyllenhammartrion och Svenska folkdansens vänner samt några norska arkitekter, av vilka en var Högloftets skapare Karl Güettler, utgjorde den högt skattade stommen i den av ett trettio-tal musikintresserade damer och herrar sammansatta danskedjan. Vid inövningen biträdde fru Garborg verksamt av en medlem i Gyllenhammartrion, Alfild Silfverstolpe, sedermera gift Ljungman. Nedskrivaren av dessa rader hade några månader tidigare inträtt i Nordiska museets tjänst och blev en söndagsmorgon uppringd av intendenten Gunnar Hazelius, som meddelade, att det bråskade med notutskrivning för sångdansövningen. Jag ilade till Skansen och började i iver skriva ut även ackompanjemang. När dörren öppnades för de hektograferade knappast torra notbladen, brusade Sigurdskvädets omkväde "Gullet från heden bar Grane . . ." mot mig från den böljande danskedjan. Från det ögonblicket tog folkvisedansen mig

Bild 1. Den första svenska kedjedansringen i nyare tid. Skansens vårfest 1904. Foto från Gamla Tivoliområdet.

Bild 2. Folkvisedans vid Skansens vårfest 1916. Foto från Gamla Tivoliområdet.

fången för hela livet. Kanske spelade in en omedveten känsla av rikedom i det fyrfaldiga intryck, som Troels-Lund sammanfattar i orden: "Man tager næppe Feil, naar man til disse Sange ved Festerne henfører nogle av Datidens dybeste Indtryk. Alt, hvad nu til Dags kun afsætter sig spredt, fordi det modtages ad forskjellige Veje: gennem Læsning, gennem Sang, Musik og Dans, brød ved slige Fester samlet ind paa det modtagelige Sind."

De tio numren i detta första program — vilka sjöngos dels till färödans, dels till olika former av norsk sångdans — kan ju vara av intresse att här anteckna. Färöarna representerades av Sigurdskvädet och Ormen Långe, vilkas utvalda strofer översatts från färöiska av Ruben G:son Berg. Sigurdskvädena, av vilka femton stycken finnas upptecknade, äro de äldsta danskväden som leva kvar på Färöarna. Ormen Långe utgör en dramatisk skildring av slaget vid Svolder. Melodierna upptecknades efter fru Garborgs sång. Ett norskt stev av Ivar Aasen, Åka på isen hala, som för detta tillfälle översatts av E. A. Karlfeldt, sjöngs som unison växelsång till den färöiska "bandadansen", i vilken fru Garborg emellertid tillagt en dekorativ avslutningstur, som ej återfinnes på Färöarna, där denna dansform ej heller tycks vara bunden vid något särskilt kväde. Den svenska kämpavisan företrädades av Didriksvisan, en av de äldsta, ur vilken användes 17 av de 37 stroferna i Steffen, Svenska folkvisor. Melodien hämtades ur Arwidssons Fornsånger och ur samma samling togos också text och melodi till folkvisan Lindormen. Den ålderdomliga En rosen visa med älskog saknar melodi i Fornsångerna, men det befanns, att den gotländska folkvisan Uti vår hage där växa blå bär har samma "blommande" omkväde och även i övrigt kunde helt anpassas till texten, som utfördes som växelsång. Ur Geijer och Afzelius, Svenska folkvisor hämtades sorgekvädet Sven i Rosengård, sjungen som växelsång mellan modern och sonen. En särskild form av färödans, "sandoyardansen", demonstrerades på fru Garborgs initiativ i dansvisan En gång i min ungdom från Uppland. Det skämtsamma inslaget utgjordes av Kråkvisan ur Arwids-

sons Fornsånger. För att bereda även ringleken plats i programmet dansades Förtroliga band, nyligen upptecknad i Uppland och Västergötland av Alfild Silfverstolpe. Det berättas, att Gunnar Hazelius med stort intresse deltog i programmets utformning.

Bland publiken, som i ett tryckt texthäfte kunde ta närmare del av sångernas innehåll, iakttogos skiftande uppfattningar. Några uppsökte med en axelryckning andra programpunkter på vårfesten. Somliga dröjde kvar i förvåning och nyfikenhet. Kväll efter kväll växte emellertid skaran av dem, som med glad förundran välkomnade denna sällsamma hälsning i rytm och toner från det förgångna. Själv hörde jag bland bänkraderna viskande utrop: "den som finge vara med ändå!"

På Skansen hade grunden lagts till Höganloft, som det då benämndes, och när vi en dag i slutet av året under frukost-rasten klevo omkring i bygget, yttrade Gunnar Hazelius med eftertryck: "Kom ihåg, att Höganloft skall invigas med folkvisedans och folkdans; det skall liksom impregneras därmed!" Samtidigt fastslogs, att folkvisedans skulle ingå även i nästa års vårfestprogram. Invigningsfesten kom tyvärr ej till stånd. Gunnar Hazelius avled i februari 1905 och hann sålunda ej ens utforma den med så varmt intresse omfattade högtiden. Hans uttalade önskan har emellertid i hög grad uppfyllts såtillvida, att såväl Svenska folkdansens vänner som Folkvisedans Laget alltjämt kunna förlägga sina lekstugor och sammankomster till Högloftet, där Laget i februari 1939 anordnat sin 240:de Lagafton.

Våren 1905 anförtröddes festen åt dåvarande amanuensen Gustaf Upmark, som åt mig uppdrog att samla så många som möjligt av deltagarna i föregående års folkvisedans, i vilket samband jag själv kom med i ringen. Efter namnförteckningen på det gulnade papper, som nu utgör en dyrgrip i Lagets arkiv, utfärdades kallelser till övningar och medverkan. De flesta kommo åter och med glädje, och huvudsakligen samma program framfördes. Till ledare utsågs Agnes Thomas, sedermera gift Fromm, som blev en av Folkvisedans Lagets stiftare och dess

första dansledare. Allmänhetens intresse var i ständigt stigande och lät sig ej avskräckas vare sig av regnskurar eller kvällskyla. Texthäftet från föregående år, som utkommit i ny upplaga med musik, inköptes och studerades ivrigt, ja man hörde till och med melodierna gnolas här och var i folkvimlet.

Under dessa försommarkvällar på Skansen hade man ju förenats i samverkan till förmån för Nordiska museets friluftsavdelning och svetsats ihop i kedjedansens fasta grepp. Följande höst kände därför några av deltagarna en obetvinglig lust att återuppliva vårfestens minnen. Man kom tillsammans och dryftade möjligheter, och den 2 november samlades ett trettio-tal i Högloftet. Den kvällen blev i verkligheten Folkvisedans Lagets första sammankomst; härefter fanns det ingen återvändo. Den skatt som skänkts oss, måste med all makt bevaras och om möjligt förkovras.

I sju av Skansens värfester har Laget sedermera i sin helhet deltagit. I Oktorpsgården — den redan under Artur Hazelius tid klassisk vordna marken för Svenska folkdansens vänners högt skattade värfestgillen — lades för de dansande ut ett brädgolv över kullerstenarna utmed södra längan. På gungräddan, som uppfyllde resten av gårdsplanen, togo åhörarna plats och trivdes synbarligen i den kringbyggda gårdens ro; en i sitt slag idealisk plats för dansringen. Folkdräkterna lysa i försommarskymningen mot den grå husväggen, och sången stiger klar i aftonluften, medan halmtaket efter dagens solgass andas ut sin doft av trygg hemtrevnad.

Vårt framträdande inför offentligheten har även i övrigt nästan uteslutande skett i samband med Nordiska museet och inom dess område. Bland undantag härifrån må nämnas deltagandet i Nordiska spelen 1909 och 1913, då kommitterade anmodade oss att tillsammans med Svenska folkdansens vänner medverka vid festföreställningarna på Kungliga Operan. Det har meddelats mig, att en artikel i Times med påfallande intresse omnämner det starka intryck detta inslag i programmet gjorde på där närvarande engelsmän. Laget deltog också 1922 i den soaré i Rikssalen, vilken avslutade den museivecka som

de konst- och kulturhistoriska museerna samt K. Husgeråds-kammaren i Stockholm anordnat till förmån för nödlidande kolleger i Berlin.

Liksom forskaren trånar till källskriften, så längtade vi efter att komma i direkt kontakt med färingar i färödans. Möjlighet därtill yppade sig genom att bevista studentmötet i Eidsvold 1915 där färödans var upptagen på programmet, och dit jag fick resa med anslag från museet och Laget. Den gången gick emellertid färödansen om intet, men en mötesdeltagande färing gav impuls till besök hos Føroyingafelag i Köpenhamn. Och följande år deltog ett tiotal Lagmedlemmar i fastlagslördagens årliga "stordans" hos färingarna därstädes. Det skulle föra för långt att här närmare ingå på denna nio timmars keddansupplevelse, som — utom det starka forntidsintrycket och en gemenskapskänsla utan like — gav tillfälle till särdeles intressanta danstekniska och rytmiska studier. Till allt detta samt ytterligare ett par studiefärder med reseanslag från museet och Laget hoppas jag få återkomma i annat sammanhang med stöd av material i vårt arkiv, som förvaras i museet. En äkta färö-ring illustrerar sannerligen Georg Stiernhielms ord 1668:

Dansz kan tijn hälsa bewara:
Dans een Hälse boot är
Dans lijsar alt arbet och omak.

Med färödansen bör emellertid förfaras varsamt, så att man ej tanklöst regisserar med utifrån påklistrade åthävor; man gör klokast i att avvakta inlevelsens egna spontana yttringar.

Redan under våra tidigaste verksamhetsår hade lagmedlemmar, på anmodan av förste folkskolinspektören Frans von Schéele, inövat folkvisedans med några grupper lärare och lärarinnor. Erfarenheterna från Köpenhamn gävo emellertid större tillförsikt i den undervisningsverksamhet, som enskilda medlemmar sedermera utövat i skolor och föreningar både i Stockholm och landsorten; liksom det vid studiebesök hos oss av för saken intresserade personer är värdefullt att kunna ge

en på självsyn grundad hänvisning till det originaldokument, som Føroyingafelag i Köpenhamn utgör.

Lagårets höjdpunkter äro jul och valborgsmässa. Sedan ett kvartssekel firas julsammankomsten med Staffansvisa, ett trettondagsspel från Avesta, julsånger och lekar. Valborgsmässosåftonens samvaro förlägges numera till "Stugan", där bålet flammar på egen tomt, medan valborgsmässosång och majvisa sjungas.

En ordinär sammankomst inrymmer skiftande stämningar, ty skämt och allvar trivas där sida vid sida som söta och bittra örter i kryddgården. Äldre medlemmar, som stå kvar som "anförvanter", eller intresserade anhöriga som anslutit sig i egenkap av "passiva anförvanter", skänka med sin närvaro trygg och värmande trevnad; några gånger ha tre generationer i en och samma familj gjort sällskap till Lagkvällen.

Någon har kallat Folkvisedans Laget "en blommande gren på Nordiska museets gamla träd"; en vacker och poetisk bild med verklighetsunderlag, vilken helt naturligt kan ha vuxit fram ur en vårfestkväll i Oktorgsgårdens hägn. Laget är "ett vittnesbörd om huru en samling svensk ungdom i början av tjugonde århundradet, efter impuls från Nordiska museet, beslöt vårda sig om och framvisa forna tiders sångdans — såväl den enstrofiga ringleken som den gammalnordiska folkvisedansen, vilken senare i obruten tradition ännu lever kvar på Färöarna". Förutom det etnografiska intresse kedjedansen erbjuder, utgör den en umgängesform lika välsignelsebringande för själen som för kroppen, vilken förmår samla alla åldrar familjevis i gemensam helg och gamman kring "krystallen den fina, den ädela ros och förgyllande skrin".

Då Nordiska museet den 30 november 1933 högtidlighöll hundraårsdagen av Artur Hazelius födelse, tolkades vår tacksamhet gentemot museet i en textning av Gull Edling, där orden lyda:

Utur Din mark vi spirat
Må i Ditt hägn vi växa!